

Bilingvālā izglītība Latvijā un sabiedrības integrācija

Latvijas Republikas tiesībsarga
vietniece Ineta Pilāne

Tiesiskās vienlīdzības nodaļas vadītāja
Šarlote Bērziņa

28.10.2014.

Pētījums «Bilingvālā izglītība Faktiskās situācijas izpēte izglītības iestādēs»

- Minoritāšu izglītība: starptautiskās un Eiropas Savienības tiesības;
- Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse;
- Bilingvisms izglītībā citās valstīs;
- Latvijas Republikas normatīvais regulējums;
- Tiesībsarga biroja monitoringa izglītības iestādēs, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas;
- Labās prakses piemēri izglītības iestādēs, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas;
- Sabiedrības viedoklis par bilingvālās izglītības lomu integrācijas sekmēšanā (TNS aptauja);
- Secinājumi un priekšlikumi.

Monitorings

Monitoringa mērķis:

- noskaidrot faktisko situāciju izglītības iestādēs
- izstrādāt priekšlikumus izglītības sistēmas uzlabošanai, trūkumu novēršanai.
- Pilsētas: Rīga, Jūrmala, Jelgava, Rēzekne, Daugavpils, Liepāja
- Apmeklētas: 49 mazākumtautību skolas, no tām – 33 Rīgā
- Pētījuma metode:
  - ✓ direktoru intervijas – 49 direktori
  - ✓ stundu novērojums – 215 mācību stundas
  - ✓ skolēnu aptauja – atbildes snieguši 3272 skolēni

Tiesībsarga biroja monitoringā konstatētais

- Nepietiekams atsevišķu skolotāju valsts valodas zināšanu līmenis;
- Atsevišķos gadījumos skolotāji nezināja, kurā valodā mācību priekšmets bija jāvada;
- Tiesībsargs Valsts valodas centram norādīja uz septiņiem gadījumiem, kuros skolotāji sarunā ar Tiesībsarga biroja darbiniekiem nebija spējīgi atbildēt uz uzdotajiem jautājumiem valsts valodā. (6 sodīti);
- Kontroles trūkums par mācību programmu īstenošanu (tostarp bilingvālās metodikas);
- Tika novērota cēloņsakarība starp skolas administrācijas, skolotāju nostāju pret valsts valodas nepieciešamību un bērnu valsts valodas zināšanu līmeni.

Labās prakses piemēri izglītības iestādēs, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas

- Vidējā izglītība (10.-12.klases) valsts valodā;
- Skolotāju palīgi;
- Skolēnu iesaistīšana Latvijas svētku svinēšanā;
- Iepazīstināšana ar Latvijas kultūru;
- Informatīvie pasākumi;
- Bilingvālās izglītības centrs;
- Pedagogu savstarpējā palīdzība kvalifikācijas celšanā;
- Starptautiskā sadarbība;
- Dažādības iepazīšana;
- Nākotnes vīzija – trilingvālā izglītība;
- Stimuls – olimpiāžu, konkursu, valsts pārbaudes darbu organizēšana valsts valodā.

Monitoringa secinājumi

- Izglītības sistēmai gan normatīvi, gan faktiski ir jānodrošina bērnu vislabāko interešu ievērošana;
- Nepieciešams garantēt mazākumtautību bērniem tiesības uz valsts valodas apguvi pienācīgā līmenī;
- Mazākumtautību literatūras, kultūras, valodas apguve nodrošināma bez identitātes draudiem, lai mazākumtautības valsts valodas apguvi neuzvertu kā apdraudējumu savai identitātei, bet kā vērtību;
- Nepieciešams visām mazākumtautībām nodrošināt vienlīdzīgas tiesības apgūt savas mazākumtautības valodu, īpašu uzmanību pievēršot vēsturiski atstumtajai mazākumtautībai – romiem;
- Izglītības sistēmai dažādu tautību pārstāvjiem primāri ir jābūt vērstai uz apvienošanu, nevis uz nodalīšanu.

Monitoringa secinājumi

- Nepieciešams palielināt valsts uzraudzību mazākumtautību izglītības iestādēs par:
  - mazākumtautību valodas, kultūras apmācību, valsts valodas lietojumu, izglītības procesa kvalitāti;
  - tādu skolotāju nodarbināšanu, kas atbilst normatīvajos aktos noteiktajām prasībām.
- Nepieciešams nodrošināt samērīgumu starp valsts valodas apguvi un saglabāšanu un mazākumtautības valodas apguvi.
- Nepieciešams izstrādāt metodoloģiju, kā konstatēt, vai bilingvālā mācību stundā valsts un mazākumtautības valodas tiek lietotas atbilstoši proporcijai.
- Nepieciešams nodrošināt apmācības mazākumtautību skolotājiem latviešu valodas lietojuma un mazākumtautību valodas lietojuma bilingvālās metodikas uzlabošanai.

TIESĪBSARGS

Izglītības likums

• 9.pants. Izglītības ieguves valoda

- (1) Valsts un pašvaldību izglītības iestādēs izglītību iegūst valsts valodā.
- (2) Citā valodā izglītību var iegūt:
  - 2) valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, kurās tiek īstenotas mazākumtautību izglītības programmas [...];

• Pārejas noteikumi

9. Šā likuma 9.panta pirmā daļa un otrās daļas 2.punkts stājas spēkā pakāpeniski:

- 3) 2004.gada 1.septembrī — valsts un pašvaldību vispārējās vidējās izglītības iestādēs, kurās īsteno mazākumtautību izglītības programmas, sākot ar desmito klasi, mācības notiek valsts valodā atbilstoši valsts vispārējās vidējās izglītības standartam [...];

TIESĪBSARGS

Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību

- 14. panta 2.punkts: «Valstu izglītības sistēmu ietvaros Puses apņemas, ja ir pietiekams pieprasījums, nodrošināt savu iespēju robežās, ka personām, kuras pieder pie **nacionālajām minoritātēm, ir pienācīgas iespējas apgūt minoritātes valodu vai iegūt izglītību šajā valodā** tajā teritorijā, kuru vēsturiski vai lielā skaitā apdzīvoto nacionālo minoritāšu personas».
- 14.panta 3.punkts: «Šī panta 2. punkts tiek īstenots, **nekaitējot oficiālās valodas apguvei vai izglītības iegūšanai šajā valodā**».

LATVIJAS REPUBLIKA
TIESĪBSARGS

Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību skaidrojums

- **Tiesības apgūt savas minoritātes valodu ir līdzeklis**, ar kura palīdzību personas, kas pieder pie nacionālās minoritātes, **var apliecināt un saglabāt savu identitāti**.
- Jābūt «pietiekamam pieprasījumam». Vārdu savienojums «savu iespēju robežās» nozīmē, ka šādas izglītības iegūšana ir atkarīga no attiecīgajai Pusei pieejamiem resursiem.
- **Iespējas apgūt minoritātes valodu vai iegūt izglītību šajā valodā neietekmē oficiālās valodas apgušanu vai izglītības iegūšanu šajā valodā**.
- **Oficiālās valodas prasme ir sociālās vienotības un integrācijas faktors**. Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību teksts un paskaidrojums: <http://www.osce.org/odihr/legislation/minorities/Latvia%20-%20Convention%20-%20Explanation.pdf>, 1995.gada februāris, 23.lpp.

TIESĪBSARGS

Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību skaidrojums

- Izglītība minoritātes valodā nodrošina vienlīdzīgu izglītības pieejamību un veicina pilnīgu un efektīvu līdzdalību sabiedrībā.
- **Tomēr, vienlīdz svarīgi ir pienācīgi apgūt oficiālo valodu, jo pretējā gadījumā tas nopietni ierobežo iespējas efektīvi piedalīties sabiedriskajā dzīvē un var kavēt augstākās izglītības iegūšanu**.
- Nevajadzētu pastāvēt savstarpēji izslēdzošai izvēlei starp minoritātes valodas un oficiālās valodas apguvi, un valsts pārvaldes iestādēm vajadzētu veicināt multilingvālas un duālas vidējās izglītības modeļus.

Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību Konsultatīvās komisijas 3. tematiskais komentārs: **Oficiālās valodas, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm atbilstoši vispārējai konvencijai (pieņemts 2012.gada 24.novembrī)**. <http://www.osce.org/odihr/legislation/minorities/Latvia%20-%20Convention%20-%20Explanation.pdf>, 1995.gada februāris, 23.lpp.

LATVIJAS REPUBLIKA
TIESĪBSARGS

Par oficiālās valodas mācību stundu skaita palielināšanu

Hāgas rekomendācijas par mazākumtautību tiesībām uz izglītību OSCE HCNM 13.punkts:

- **LV: Vidusskolās mācību priekšmetu, kas tiek pasniegti valsts valodā, skaits ir būtiski jāpalielina**. Pētījumu rezultāti norāda uz kopsakarību, jo pieaugums ir progresīvāks, jo labāk bērnam.
- **ENG: The number of subjects taught in the State language, should gradually be increased**. Research findings suggest that the more gradual the increase, the better for the child.
- **FR: Le nombre de matières enseignées dans la langue de l'Etat devrait être progressivement augmenté**. D'après les recherches, plus l'augmentation est progressive, mieux elle convient à l'enfant.
- Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību Konsultatīvās komisijas komentāri par izglītību: **Bet ir svarīgi, lai netiktu pazemināti vispārējās izglītības standarti**. Šāds risks pastāv, ja minoritāšu skolotājus aicina pasniegt oficiālo valodu, nenodrošinot atbilstošu sagatavošanu un atbalstu.

TIESĪBSARGS

EP Konsultatīvā komiteja par Latviju

Vispārējās Konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību Konsultatīvā Komiteja, Otrais viedoklis par Latviju norāda:

- „Pēc mazākumtautību pārstāvju teiktā, daudzus mācību priekšmetus, kurus saskaņā ar oficiālajiem dokumentiem pasniedz latviešu valodā, patiesībā māca, apvienojot krievu un latviešu valodu, īpaši Latgales reģionā.
- Šāda situācija rada skolēniem nelabvēlīgus apstākļus, jo tiek ierobežotas iespējas apgūt latviešu valodu un ietekmēta izglītības efektivitāte kopumā.”

Vispārējās Konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību Konsultatīvā Komiteja, Otrais viedoklis par Latviju (ACFC/OP/II/2013/001, Eiropas Padome, 2013).

Ministru kabineta regulējums

- Jāvērtē, vai MK nav pārsniedzis pilnvaras, 2013. gada 21. maija Ministru kabineta noteikumos Nr. 281 „Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu, mācību priekšmetu standartiem un izglītības programmu paraugiem”.
- MK noteikumu Nr. Nr. 281 7.punkts noteic: „Mazākumtautību izglītības programmās katru mācību gadu ne mazāk par pieciem mācību priekšmetiem apgūst latviešu valodā. Šajā skaitā neietilpst latviešu valoda un literatūra”
- MK noteikumu Nr. Nr. 281 8.punkts noteic: „Mācību satura apguvi mazākumtautību valodā var nodrošināt līdz divām piektdaļām no kopējās mācību slodzes mācību gadā”.

Ministru kabineta regulējums

- **Visām mazākumtautībām nav vienlīdzīga pieeja attiecībā uz eksāmenu kārtošanu.** 2013. gada 17. decembra Ministru kabineta noteikumi Nr. 1510 „Valsts pārbaudījumu norises kārtība”
- 20.punkts noteic: „9.klases izglītojamais, kurš apgūst mazākumtautību izglītības programmu, ir tiesīgs izvēlēties eksāmena materiāla valodu – latviešu vai krievu valodu (izņemot eksāmenos valodu mācību priekšmetos)”.
- 21.punkts noteic: „Izglītojamais, kurš apgūst mazākumtautību izglītības programmu, ir tiesīgs izvēlēties eksāmena darba izpildīšanas valodu – mācībvalodu vai latviešu valodu (izņemot eksāmenus valodu mācību priekšmetos)”.

Izglītības kvalitāte

- **Izglītības procesa kvalitātes nodrošināšana ir primārais, kam šobrīd pievēršama uzmanība**
- **IKVD piešķirami attiecīgi resursi regulāru plānotu pārbauzu veikšanai**
- Vispārējās Konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību Konsultatīvā Komiteja, Otrajā viedoklī par Latviju norāda, ka to satrauc vairākkārtēji ziņojumi, ka **izglītības kvalitāte mazākumtautību skolās ir ievērojami zemāka nekā citās skolās, ņemot vērā pienācīgu mācību līdzekļu un atbilstoši apmācītu pedagogu trūkumu.**

Vispārējās Konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību Konsultatīvā Komiteja, Otrais viedoklis par Latviju (ACFC/OP/II/2013/001, Eiropas Padome, 2013).

Paldies!

